

Plaatselijke aanduiding bouwhistoriemonument

Papengas 3C, 3E, 3F

Aanwijzingsbesluit

n.t.b

ID-code

2845

Redegevende omschrijving van het bouwhistoriemonument

KORTE BOUWGESCHIEDENIS

Deze omschrijving is gebaseerd op de bouwhistorische verkenning uit 2004. Het is onbekend of alle onderdelen nog aanwezig zijn. Het pand op Papengas 3C, 3E en 3F, hierna Papengas 3 genoemd, was oorspronkelijk het westelijk gelegen achterhuis van het dwarshuis gelegen op de huidige Lange Hezelstraat 46-48 en 50-52. Het achterhuis is in de 14^e of 15^e eeuw tegen de achtergevel van de huidige Lange Hezelstraat 50-52 aangebouwd met de achtergevel van Lange Hezelstraat 50-52 als gemene muur.

Tijdens de stadsbrand van 1265 vond er een herstructurering plaats waarbij de parcellering van de hoek van de Lange Hezelstraat en de Papengas die nu nog herkenbaar is ontstond. In die tijd was de Lange Hezelstraat, die het tracé van een oude Romeinse weg volgde, de centrale as van de stad. Aan deze straat stonden koopmanshuizen. De stadsstructuur die in de periode na de stadsbrand ontstond is langs de Lange Hezelstraat ten dele bewaard gebleven. Het gebouw op de hoek van de Lange Hezelstraat en de Papengas, die ook in deze periode ontstond, is het oudste bakstenen bovengrondse gebouw van Nijmegen. Het achterhuis op Papengas 3 ontstond in de eerste helft van de 14^e eeuw. Aan de gevonden restanten van de gevels is af te leiden dat het vloerniveau van de eerste bouwphase een meter lager lag dan het huidige niveau. In de westelijke zijgevel is de oorspronkelijke ligging van de verdiepingsvloer nog te zien. Deze vloerhoogte sluit aan bij de gevonden restanten van een boogvenstertje, een kloostervenster en een vierlichtvenster. Ook de stookplaats in de oostelijke gevel stamt uit deze periode. Deze bestaat uit een spitsboogvormige nis in een veld met staande keperverband. In de tweede helft van de 15^e eeuw werd het pand onderkelderd. Er werden twee tongewelven ingebouwd die de al bestaande indeling van de begane grond volgden.

In 1534 vond er opnieuw een stadsbrand plaats, die de toenmalige houten huizen op de Papengas volledig verwoestte. Hoewel het pand op Papengas 3 van binnen helemaal uitbrandde, bleven er grote delen van de muren overeind staan. In het midden van de 16^e eeuw werd het pand herbouwd. Dit werd gedaan op een nagenoeg rechthoekige plattegrond, waarbij gebruik gemaakt werd van de bestaande kelders en het nog overgebleven muurwerk. De grootte van het huis doet vermoeden dat het nieuw gebouwde huis nu een zelfstandige woning was en niet meer het achterhuis van het pand op de Lange Hezelstraat. Van het exterieur zijn uit deze periode alleen nog twee trappen van de 16^e-eeuwse trapgevel bewaard gebleven.

Het interieur van deze bouwperiode valt nog te reconstrueren aan de hand van bouwsporen. Aan de nog intacte samengestelde balklaag van de begane grond en eerste verdieping is af te lezen dat de begane grond een hoogte had van 4,5 meter. De balklagen hadden consoles in de stijl van de overgangperiode tussen de gotiek en de renaissance. De sleutelstukken zijn eenvoudiger uitgevoerd op de verdieping dan op de begane grond. Aan de oostzijde bevonden zich twee stookplaatsen met twee schouwen die recht boven elkaar geplaatst waren. De rookkanalen liepen naast elkaar naar de top van de trapgevel. De westzijde bestond uit een hangverdieping, die bereikbaar was via een spiltrap met trapkoker aan de zuidwestzijde. Achter de trapkoker bevond zich op de eerste verdieping een secreet.

Vervolgvel

1

Deze was met een deels in de muur verborgen stortkoker verbonden met de beerkelder. De tweede verdieping had aan beide zijdes een luikvenster, wat doet vermoeden dat deze verdieping gebruikt werd als opslag. Het dak bestond uit dubbele haanhouten en een gestapelde constructie met vliering. Tijdens latere verbouwingen bleef het casco van het huis behouden. In de 18^e eeuw werd er een grote waterkelder aangelegd onder de binnenplaats. In het begin van de 19^e eeuw werd de dakconstructie en de achtergevel vernieuwd. De nieuwe dakconstructie was minder steil en hiervoor werden de materialen van de 16^e-eeuwse constructie hergebruikt. Nog later kreeg de achtergevel empire schuifvensters. Oorspronkelijk stond Papengas 3 los van Papengas 1 en 5, maar nu zijn ze samengevoegd. Gedurende de twintigste eeuw werd de binnenplaats volgebouwd.

OMSCHRIJVING VAN HET BOUWHISTORIEMONUMENT

Papengas 3 is opgetrokken uit metselwerk op een min of meer rechthoekige plattegrond onder een schilddak, waarvan de nok evenwijdig loopt aan de Lange Hezelstraat. De huidige kapconstructie dateert uit de 19^e eeuw. Daarbij is deels het hout van de oorspronkelijke 16^e-eeuwse kapconstructie hergebruikt met telmerken. Het pand bestaat uit twee bouwlagen en een zolder. Boven de begane grond en eerste verdieping bevinden zich de samengestelde eikenhouten balklagen uit het midden van de 16^e eeuw. Onder de moerbalken bevinden zich sleutelstukken die eenvoudiger zijn uitgevoerd op de verdieping.

Gevels exterieur

Het pand is aan vier zijden ingebouwd en alleen de noordgevel is goed zichtbaar. Deze gevel heeft op de eerste verdieping metselwerk dat mogelijk stamt uit de 16^e eeuw. De begane grond is grotendeels gesloopt. Het linker 19^e-eeuwse empirevenster heeft nog de oorspronkelijke opzet met zesruitsschuifraam. Het rechtervenster is recent verbouwd tot deur. De westgevel is deels zichtbaar en is voorzien van de 19^e-eeuwse cementpleisterlaag. Een venster en een schoorsteenkanaal zijn later dichtgezet, waardoor hier metselwerk te zien is. Deze gevel maakt halverwege een sprong en er is nog een aanzet te zien van de 16^e-eeuwse trapgevel met een uitkraging in de onderste trede.

Gevels interieur

De bouwsporen zijn voornamelijk te zien aan de binnenzijdes van de gevels. De zuidgevel is de gemene gevel van de Lange Hezelstraat 50 en deze stamt uit de 13^e of vroeg 14^e eeuw. Ook het metselwerk stamt nog uit deze periode. De begane grond is vrijwel geheel gesloopt tijdens de koppeling van beide panden en ook de twee doorgangen op de eerste verdieping zijn recent gemaakt.

De westgevel heeft op de begane grond een spaarboog aan de rechterzijde met daarboven nog de oude vloerlijn van de eerste verdieping. Links daarvan zijn twee kaarsnissen en een spaarnis aanwezig. Ter hoogte van de huidige verdiepingsvloer is nog een door een breder vierlichtsvenster doorsneden kloostervenster aanwezig. Het vierlichtvenster is in ieder geval ouder dan de 16^e eeuw en het kloostervenster is nog ouder. Aan de linkerzijde is nog een venstertje met een luik of raam in steensponning uit de oorspronkelijke opzet zichtbaar. Op de verdieping en op de zolder zijn sporen van oude vensters zichtbaar, waaronder een zoldervenster uit de 16^e eeuw.

De Oostgevel is op de begane grond een 13e- of vroeg 14e-eeuwse stookplaats, bestaande uit een spitsboogvormige nis in een rechthoekig veld dat voorzien is van metselwerk in keperverband, aanwezig. Deze nis is ingevuld met haardstenen uit de 16e eeuw met afbeeldingen van tweekoppige adelaars, de annunciatie en een kruisigingscène. Rechts daarvan bevindt zich een kaarsnis. Op de eerste verdieping is de aftekening van een 16e-eeuwse schouw zichtbaar. Links daarvan bevinden zich twee

Vervolgvel

2

kaarsnissen. Ter hoogte van de zolder is de aftekening van het rookkanaal en een oud venster zichtbaar.

Interieurafwerking

De interieurafwerking is grotendeel vernieuwd. Wat wel nog aanwezig is, is een negenruitslegraam uit de late 19^e of vroeg 20ste eeuw. Op zolder is nog een kleine dienstbodekamer aanwezig met houten wanden en een venstertje in de westgevel.

Kelders

Onder het pand liggen twee langwerpige kelders in noord-zuidrichting. Deze stammen waarschijnlijk uit de 16^e eeuw of later. De westelijke kelder bestaat uit twee gewelven. Deze gewelven maken dezelfde sprong als de westelijke gevel. Het voorste deel bestaat uit een tongewelf. Het achterste gedeelte is overwelft door snijdende tongewelven en heeft een kelderlicht. Deze dient als voorportaal voor twee nevenruimten. De eerste nevenruimte is een waterkelder uit de 16^e of 17^e eeuw. Deze waterkelder heeft een tongewelf en een wandbekleding van geglazuurde plavuizen. De andere nevenruimte is een mogelijke oven en heeft een deuropening met steensponning, waarin een ijzeren deurtje was geplaatst. Dit achterste deel is later in gebruik genomen als beerkelder met een nieuw aangebracht stortgat in de kruin van het gewelf. De oostelijke kelder bestaat uit een gemetseld tongewelf met een kelderlicht in de oostelijke gevel. Deze kelder was toegankelijk vanuit de binnenplaats. De gemetselde trap naar deze kelder is recent gesloopt.

WAARDERING

Papengas 3 heeft bouwhistorische waarde, door de bouwmassa, het muurwerk met bouwsporen uit de 14^e tot 20ste eeuw, de samengestelde balklagen boven de begane grond en de eerste verdieping en het keldercomplex. Daarnaast heeft de kapconstructie bouwhistorische waarde, omdat er gebruik gemaakt is van hergebruikte materialen uit oudere constructies. Ook is Papengas 3 het enige nog (deels) overgebleven pand op de Papengas van voor de stadsbrand van 1534.

Papengas 3 heeft stedenbouwkundige waarde, omdat het al vanaf de 14^e of 15^e eeuw deel uitmaakt van het pand op de Lange Hezelstraat 50-52. Daarmee is het vanaf de middeleeuwen onderdeel van de historische stadsstructuur van Nijmegen. Nadat de binnenplaats dicht is gebouwd, is de stedenbouwkundig waarde afgenomen, omdat de zichtbaarheid en de oorspronkelijke parcellering hierbij aangepast is.

Vervolgvel

3

Bronnen:

Ronald Glaudemans, *Verborgen verleden*, Een groot middeleeuws dwarshuis aan de Lange Hezelstraat, p. 44-55, 2004, Utrecht: p/a Stichting Matrijs.

J.A. van der Hoeve, *Bouwhistorische verkenning, Papengas 3, Nijmegen*. 23 juli 2002.

Kadastrale tenaamstelling	23 januari 2023
Kadastrale aanduiding	NMG00
Gemeente:	Nijmegen
Sectie:	C
Nummer(s):	8607

foto's op vervolgblad

Vervolgvel

4

Papengas 3c,3e,3f (gebouw met trapgevel) als achterhuis van Lange Hezelstraat 50 (links)

Vervolgvel
5

Achtergevel

Schouw oostgevel

Spaarboog linkerzijgevel

Schouw en kaarsnissen rechterzijgevel

Vervolgvel
6

Detail haardsteen (bron: Bouwhistorische Verkenning, 2002)

Kelder (bron: Bouwhistorische Verkenning, 2002)

Vervolgvel
7

Kelder (bron: Bouwhistorische Verkenning, 2002)

Westgevel (bron: Bouwhistorische Verkenning, 2002)

Vervolgvel
8

Overzicht vliering (bron: Bouwhistorische Verkenning, 2002)

Kapconstructie (bron: Bouwhistorische Verkenning, 2002)

Vervolgvel
9

